

Bariéry procesu povinné školní docházky a otázka domácího vzdělávání

Řadu let se v systému českého školství setkáváme s různými typy alternativních metod a forem práce s dětmi i různými vzdělávacími směry v oblasti pedagogiky. Za všechny uveďme systémy waldorfské a Montessori pedagogiky či program Step by step. Pojem alternativa pro mne jako pedagoga i rodiče znamená možnost výběru a svobodného rozhodování. Přestože osobně nepreferuji žádnou z uvedených pedagogik, jsem ráda, že v České republice našly své místo.

Článek autorky Bc. Lenky Poláškové, který vyšel již v loňském roce v časopisu PORADCE ŘEDITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY ročník V | číslo 9 | květen 2016, je stále aktuální.

Stále slýcháme, že v praxi mateřské školy je prioritní důraz na individuální přístup a podporu individualizace, a proto řada učitelů hledá cesty, jak se dětem i rodičům přiblížit. Za alternativu ve vzdělávání považují rovněž vzdělávání individuální. Přestože s ním v mateřských školách „oficiálně“ nemáme příliš zkušeností, domnívám se, že s realizací povinné školní docházky se právě tato alternativa bude dotýkat i předškolních pedagogů. Jen poněkud jinak, než jsme doposud byli zvyklí...

Otázky kolem povinné školní docházky v mateřských školách

Někdy mám bohužel pocit, že český úředník vnímá slovo alternativa nelichotivě. Důkazem snahy o stále větší centralizaci českého předškolního vzdělávání je zavedení povinné školní docházky, která bude realizována od školního roku 2017/2018. Domnívám se, že argumentace ohledně významu povinné školní docházky do MŠ spojená se snahou snížit počet odkladů školní docházky není dostatečná. Záměr a prioritní cíl změny, totiž zapojit do procesu předškolní výchovy a vzdělávání děti ze sociokulturně znevýhodněných rodin a zlepšit tak jejich pozici, pokud jde o výsledky vzdělávání, jsou nejisté. Již v listopadu roku 2015 jsme se setkali s otevřeným prohlášením Stálé konference asociací ve vzdělávání (SKAV), ve kterém je vyjádřeno znepokojení nad koncepcí povinné školní docházky v mateřských školách a nesouhlas s vládním záměrem. Asociace upozorňují například na skutečnost, že mateřské školy nebudou v dostatečné míře schopny pedagogicky a sociálně působit na příslušné rodiny, což představuje jednu z klíčových podmínek pro úspěšné vzdělávání dětí. Další vysoce problematickou záležitostí je rovněž fakt, že mateřské školy nebudou s to efektivně „vymáhat“ docházku dětí, které to (s ohledem na avizovaný vládní záměr) potřebují nejvíce. V praxi se ředitelé a pedagogové budou muset připravit na nárůst administrativy související s realizací povinné školní docházky i s aplikací systémové podpory inkluzivního vzdělávání. Povinná školní docházka znamená zásadní změnu také v otázce svobodné volby rodičů dětí. Řada rodičů volí cestu vzdělávání dětí například v lesních mateřských školách, dětských skupinách nebo soukromých zařízeních. Pro ty tato změna může znamenat zásah do jejich rozhodovacích práv ohledně volby, jakým způsobem chtějí vzdělávat své děti. Právě tyto děti budou totiž nuceny buď na rok změnit stávající kolektiv, nebo přejít do individuálního vzdělávání. Nemohu se tudíž ubránit otázce: Co zabráni rodičům dětí, na něž změna cílí především a pro které je povinná školní docházka realizována prioritně, ohlásit, že se jejich dítě vzdělává individuálně?

Individuální vzdělávání a otázka legislativy

Jedinou legislativně přijatelnou cestou pro rodiče, který se rozhodne ponechat dítě ve stávajícím zařízení, bude volba individuálního vzdělávání podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Tuto oblast řeší konkrétně § 41 – Individuální vzdělávání.

V současné podobě zákona však narážíme na několik formulací, jejichž výklad se pro praxi mateřských škol jeví jako problematický, což se týká hned ustanovení 1. odstavce:

(1) O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávání lze povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy.

Víme, že formou individuálního vzdělávání zatím nelze vzdělávat žáky na druhém stupni základních škol. Zákon však taktéž nedefinuje možnost individuálního vzdělávání u dětí navštěvujících předškolní zařízení.

Další problematickou formulací se v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), vyznačuje ustanovení odst. 2 písm. d):

(2) Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat d) popis prostorového a materiálnětechnického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělaného žáka.

Právě na něj ve svém článku „Nebojme se domácího vzdělávání“, který vyšel již 13. 1. 2005 v MF Dnes, upozorňoval psycholog Václav Mertin. Ani odborníkům z řad psychologů tedy není zcela jasné, jakým způsobem budou rodiče dokládat adekvátní materiální, prostorové a technické zabezpečení. Znamená to snad, že rodič dítěte, který nepoužívá mobilní telefon a v domácnosti nemá televizor či počítač, není schopen zajistit adekvátní materiálně-technické zabezpečení pro vzdělávání svého dítěte? Václav Mertin si rovněž pokládá otázku, jakým způsobem si správně interpretovat ustanovení odst. 3 písm. a): *(3) Ředitel školy individuální vzdělávání povolí, pokud a) jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání.* Jaké důvody mohou být závažnější než ty, že rodič chce svobodně rozhodovat o vzdělávání svého dítěte a volit takovou cestu, která je dle jeho uvážení cestou nejlepší? Četla jsem podnětnou knihu s názvem Škola doma. Jako pedagožku a matku v jedné osobě mě zajímal pohled rodičů vzdělávajících své děti doma. Co je vede k volbě domácího vzdělávání? Jaké mají důvody a jaké argumenty vznášejí? Proč jim současný systém nevyhovuje? Velice se mi líbil výrok: „Učitel, který sám neplane nadšením, nemůže zapálit touhu po poznávání ani v srdci dítěte.“ Autorka se zamýšlí nad mnoha problematickými aspekty a upozorňuje na nezpochybnitelnou skutečnost, s níž se v praxi potýkají jak mateřské, tak základní školy – totiž vysoké počty dětí ve třídách. Nemožnost naplnit za současných podmínek podstatu individuálního přístupu k dětem (viz tzv. výjimky z počtu dětí) a přetíženost učitelů, to jsou často zmiňované důvody příznivců a zastánců individuálního vzdělávání. Jsou oprávněné?

Individuální vzdělávání? Pro rodiče předškoláka proces...

S odvoláním na stávající formulaci § 41 by musel zákonný zástupce předložit ředitelce spádové mateřské školy žádost o individuální vzdělávání a absolvovat administrativní cyklus spojený s přípravou, podáním žádosti a ověřením způsobu domácího vzdělávání. Znamená to tedy v praxi „přezkušování“ dětí v mateřských školách? Podotýkám, že dosud nemají mateřské školy k dispozici ani koncepci, ani metodiku či doporučení MŠMT ohledně obsahu a četnosti „přezkušování“. Preprimární pedagogové často upozorňují na skutečnost vyplývající z vlastností a specifíků jednotlivých dětí, jako je osobnost, charakterové vlastnosti, a zejména schopnost individuálně zpracovávat zátěžové situace. Osobně si neumím představit situaci, kdy komise složená z předškolních pedagogů přesvědčuje dítě, aby jim předalo své znalosti a dovednosti v oblasti předmatematických či předčtenářských dovedností, předvedlo správný úchop tužky a aktivně konverzovalo o své rodině, barvách či geometrických tvarech. A hlavně – co dělat v situaci, kdy se dítě ocitne ve zcela novém prostředí, mezi naprosto cizími osobami, a přestože je jinak velice bystré, komunikativní a spolupracující, prostě řekne „ne“. Budeme je automaticky hodnotit jako nezpůsobilé, anebo je budeme opakovaně vystavovat silně stresující situaci o měsíc či dva později? Nebo snad rodičům doporučíme absolvovat vyšetření dítěte ve školském poradenském zařízení, protože odmítlo komunikovat? Otázek je stále příliš mnoho.

Náležitosti žádosti o individuální vzdělávání:

- Jména zákonných zástupců dítěte, místo trvalého pobytu, kontaktní údaje.
- Jméno dítěte, jehož se žádost o individuální vzdělávání týká, místo trvalého pobytu, rodné číslo.
- Uvedení období, kdy má být dítě vzděláváno individuálně.

- Důvody pro individuální vzdělávání dítěte.
- Popis prostorového a materiálně-technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného dítěte.
- Doklady o vzdělání osoby, která bude dítě individuálně vzdělávat.
- Vyjádření ŠPZ.
- Další skutečnosti, které mají vliv na vzdělávání.
- Seznam učebnic, případně pomůcek, které budou využívány.

Zdroj: Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (§ 41 – Individuální vzdělávání).

Snaha státu o řešení situace dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí je důležitá a má své opodstatnění, základy by však měly primárně spočívat, jak uvádí SKAV, v cílené intervenci. Pojem individuální vzdělávání bude v budoucnu spojován především s úsilím a snahou rodičů o alternativu – cestu, po které si přejí se svým dítětem kráčet. Směr může být různý – domácí vzdělávání, lesní mateřská škola, oblíbená dětská skupina či školka, která z různých důvodů není v tzv. hlavním vzdělávacím proudu. Přesto se tam dítěti líbí, je spokojeno – a pak jsou spokojeni i rodiče...